

2.8 Naturmiljövärden

Naturmiljöerna längs kusten i Norrbotten innehåller en mängd olika landskapelement och naturtyper. Vindkraftutbyggnad påverkar både land- och vattenmiljöer. De övergripande effekterna av vindkraft är direkt förlust och fragmenterade livsmiljöer för flora och fauna, olika typer av störningar under bygg- och drifttid, samt olika typer av risker.

Kunskap om vindkraftanläggningars påverkan på djurliv och tillgången på studier av påverkan på naturmiljön är begränsade. De studier som genomförts gäller främst fåglar, fladdermöss och sälar. I stort pekar dock studierna på att djurlivet påverkas i mycket begränsad omfattning av vindkraftverk.

En omfattande utbyggnad av vindkraften är generellt sett positiv för den biologiska mångfalden eftersom den bidrar till minskad försurning och övergödning, samt minskar växthuseffekten. Val av lokalisering är dock helt avgörande för hur naturmiljön påverkas vid en vindkraftexploatering så att värdefullt växt- och djurliv lokalt inte skadas av verken eller av kringarbeten i form av vägdragnings-, elledning m m. Vindkraftens påverkan på naturvärdena varierar även beroende på vilka arter och livsmiljöer som förekommer inom respektive område.

Mark och vegetation

En etablering av vindkraftverk innebär en direkt påverkan på mark och vegetation genom de anläggningsarbeten som krävs i form av schaktning och gjutning av betongfundament. En vindkraftetablering kräver även uppbyggnad av infrastruktur; vägar, ledningar, kranuppställningsytor samt uppförande av mindre byggnader, vilket leder till direkta förluster av naturmiljöer och fragmentering. Detta innebär även ett förändrat mikroklimat.

Våtmarker och vattendrag

Vindkraftens potentiella effekter på vattenmiljöer är i huvudsak kopplade till anläggningen av verk och tillhörande infrastruktur och omfattar främst grumling, risk för förorening och tillskapande av vandringshinder i vattendrag. I Norrlands kustland har våtmarker i skogsmark generellt sett högt biologiskt värde. Många är av översilningstyp med rörligt grundvatten och är därför känsliga för åtgärder uppströms som kan påverka vattentillrinningen och hydrologin.

I ett regionalt perspektiv finns de högst klassade våtmarkerna klass 1 och 2, enligt länsstyrelsens våtmarksinventering (VMI), i skogslandet och i

fjällen. Antalet kustnära objekt är många men små. På de platser inom utredningsområdet som kan vara aktuella för vindkraftetablering finns det få vattendrag och våtmarker. Rikkärr med särskilda bevarandevärden förekommer på vissa platser i kustlandet.

Marina och kustlevande däggdjur

De marina däggdjur som kan påverkas är i första hand sälar. Längs Norrbottenskusten förekommer både gråsäl och vikare. Tumblaren klassas som sårbar och är numera sällsynt i Östersjön. Den förekommer inte längre regelbundet i norrbottniska vatten. Uttern har dock ökat på senare år.

Däggdjur kan främst störas under byggtiden och då i huvudsak av buller, mänskliga aktiviteter, samt av grumling och sedimentation. I drift innebär verken även en förändring av den fysiska miljön vilket kan påverka däggdjur negativt, både direkt och indirekt.

Buller och mänskliga aktiviteter

Under byggskedet kan störningar på djur- och fågelliv från byggaktiviteter, båt- och fordonstrafik ske. Även efter verkens uppförande kommer aktiviteter i form av reparations- och underhållsarbete att förekomma. Buller från verken under driftsskedet tillkommer.

Bevarandevärda biotoper är ofta känsliga för vindkraftutbyggnad. Dessa omfattas till viss del av lagligt skyddade områden, såsom Natura 2000, naturreservat, biotopskydd och strandskydd. Även vissa typer av oskyddad natur och förekomster av ovanliga arter kan vara känsliga.

Fladdermöss

Flera studier visar att fladdermöss riskerar att dödas av vindkraftverk, i huvudsak genom kollisioner. Eftersom de har långsam reproduktionstakt är de känsligare för ökad dödlighet än fåglar. Fladdermöss trivs bäst i rika och varierade miljöer som lövskogar, våtmarker och kuster. Runt vindkraftverk samlas insekter på värmeutstrålningen från verken och de attraherar födosökande fladdermöss. Under förflyttning följer fladdermössen ofta naturliga ledlinjer i landskapet, t ex kuster, och störst risk för fladdermuskollisioner med vindkraftverk är troligen längs kusten. Vad som händer när fladdermöss passerar stora vindkraftsparker till havs är ännu okänt. Förekomster av fladdermöss är ännu bristfälligt kartlagda i Norrbotten.

Fåglar

Fågelfaunan kan påverkas på flera sätt av vindkraftsutbyggnad och påverkan kan grovt delas in i förluster av livsmiljö, störningar och ökad dödlighet. Fåglar kan dödas genom kollisioner med verkens torn och vingar, luftledningarna och kontakt med transformatorer. De största riskerna för negativa effekter föreligger i närheten av boplatser, viktiga flyttleder och i betydande rastområden. Vid lokalisering av vindkraft är det därför viktigt att ha god kunskap om de lokala fågelförhållandena, t ex bon av särskilt utsatta arter, större fågelkolonier och betydelsefulla flyttstråk. Lokal kompetens har rådfrågats under planeringen för att utöka kompetensen om de specifika förhållandena på olika platser längs med kusten och i skärgården.

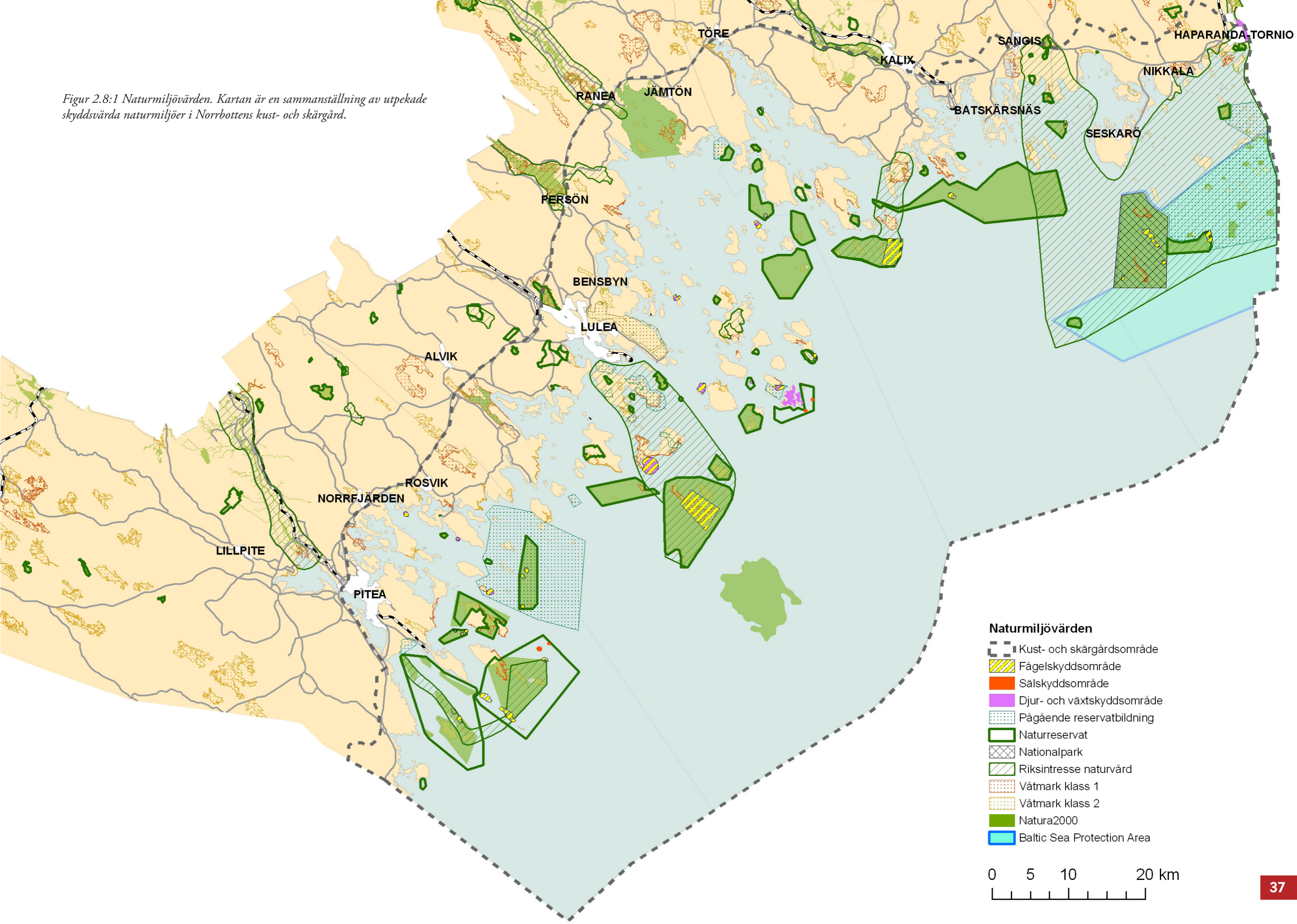
Skyddsvärda arter som har goda förekomster i Norrbottens skärgård är t ex skrântärna, silltrut och tobisgrissla. Förutom att etablering och drift av verk kan störa fåglarnas häckplatser kan etablering till havs medföra att fåglarna utestängs från viktiga födosöksområden. Många av de viktigaste fågelkolonierna finns i befintliga naturreservat och fågelskyddsområden.

Rovfåglar löper särskild risk att kollidera med vindkraftverk intill häckningsplatser där flygaktiviteten är hög. De enskilda arter i Norrbottens skärgård som bedömts vara mest känsliga för störningar och kollisioner med vindkraftverk är havsörn och andra större rovfåglar. Tyvärr är häckplatserna för havsörn bristfälligt kartlagda, särskilt i Kalix och Haparanda kommuner.

Även flyttande fåglar kan dödas eller skadas genom kollisioner med vindkraftverk. Flyttfågelstråken längs Norrbottenskusten är dock än så länge dåligt undersökta. Vid Piteälvens mynning, Möröfjärdens Natura 2000-område söder om Luleå och området utanför Rödkallen i Luleå skärgård sker dock ofta större fågelrörelser.

Kustfågelfaunan i Norrbottens skärgård kan anses väl undersökt genom länsstyrelsens inventeringar 2007-2008. Häckningsplatser kan dock förändras över tiden och de lokala förhållandena bör undersökas i detalj inför varje etablering.

Figur 2.8:1 Naturmiljövärden. Kartan är en sammanställning av utpekade skyddsvärda naturmiljöer i Norrbottens kust- och skärgård.

- Naturmiljövärden**
- ▬ Kust- och skärgårdsområde
 - ▨ Fågelskyddsområde
 - Sälskyddsområde
 - Djur- och växtskyddsområde
 - ▤ Pågående reservatbildning
 - ▭ Naturreservat
 - ▩ Nationalpark
 - ▨ Riksintresse naturvård
 - ▤ Våtmark klass 1
 - ▤ Våtmark klass 2
 - Natura2000
 - Baltic Sea Protection Area

0 5 10 20 km

Uttekade naturmiljöer i Norrbottens skärgård

Figur 2.8:1 innehåller en sammanställning av utpekade skyddsvärda naturmiljöer i Norrbottens kust- och skärgård. Ett flertal områden är skyddade enligt lag, men det finns även naturmiljövärden som inte har lagligt skydd. Det är därför viktigt att åskådliggöra hur en vindkraftutbyggnad kan påverka land- och vattenmiljöer.

Detaljeringsgraden i detta skede av utredningen är dock översiktlig. Skogsstyrelsens inventerade nyckelbiotoper och naturvärden redovisas exempelvis ej i kartan. Noggrannare studier kommer att genomföras i ett senare skede av utredningen, när områden lämpliga för vindkraft är identifierade. Vindkraftens påverkan på naturvärdena varierar beroende helt på vilka arter och livsmiljöer som förekommer inom respektive område och är platsspecifik.

De flesta utpekade skyddsområdena för naturmiljö är öar, havs- och vattenmiljöer samt älvarnas dalgångar och mynningar. Det finns få skyddade naturmiljöer längs och öster om E4 ut till kustlinjen.

Kapitel 2.4 *Mark och vattenanvändningsplaner* redovisar även områden som blivit utpekade i de kommunala planerna såsom viktiga hänsynsområden, bevarandeområden, samt naturvårdsplaner.

Naturreservat (7 kap § 4- 8 Miljöbalken, SFS 1998:808)

Ett naturreservat är ett värdefullt område som skyddas med stöd av miljöbalken (SFS 1998:808). Länsstyrelserna och Naturvårdsverket inventerar och utvärderar vilka områden som är lämpliga som naturreservat. Naturreservat bildas i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer och tillgodose behov av områden för friluftslivet.

Naturreservatet har särskilda bestämmelser om skydd och skötsel. Vilka föreskrifter som gäller varierar mellan olika reservat, bl a beroende på områdets karaktär och vilka naturvärden man vill skydda. Det finns ett 30-tal naturreservat i Norrbottens kust- och skärgård.

Nationalpark (7 kap § 2- 3 MB)

En nationalpark är ett större sammanhängande område av en viss landskapstyp som är bevarat i sitt naturliga tillstånd. En förutsättning för att en nationalpark ska kunna bildas är att staten äger marken. I utredningsområdet finns nationalpark Sandskär som ligger i Haparanda skärgård.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av skyddade områden som genom ett europeiskt samarbete inrättats i syfte att bevara skyddsvärt växt- och djurliv för framtida generationer. Natura 2000 har tillkommit med stöd av EUs habitat- och fågeldirektiv. I Sverige är Natura 2000-områden skyddade med stöd av miljöbalken och alla är klassade som riksintresse. Det krävs tillstånd om någon vill bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område (7 kap 28a§ MB). Områdena har valts ut av länsstyrelsen. De har haft samråd med markägare och berörda myndigheter. Naturvårdsverket har granskat urvalet inför regeringens beslut. Natura 2000 områdena i Norrbottens skärgård sammanfaller ofta med naturreservaten.

Riksintresse för naturvård (3 kap 6§ MB)

Områden av riksintresse för naturvård ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen ur ett nationellt perspektiv. Urvalet görs av Naturvårdsverket i samarbete med länsstyrelse och kommun. Områden som är av riksintresse ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada deras värden eller möjligheterna att använda dem för avsett ändamål.

Det finns ett stort område av riksintresse för naturvård i Haparanda skärgård och omfattar nationalparken Sandskär, samt ett tiotal naturreservat och natura 2000-områden. Område av riksintresse för naturvård finns även i havsmiljön sydost om Luleå tätort. Älvarnas dalgångar och mynningar omfattas också av riksintresse för naturvård.

Högt klassade våtmarker

Naturvårdsverket har genom länsstyrelsen genomfört regionala våtmarksinventeringar (VMI). Våtmark klass 1 innebär att marken har mycket höga naturvärden och klass 2 att våtmarken har högt naturvärde. Inventerade våtmarker har inget lagligt skydd, men ges ofta stor hänsyn i planerings- och tillståndsprövningen av vindkraftanläggningar.

Fågelskyddsområden och salskyddsområden

Länsstyrelsen bildar fågel- och salskyddsområden och bestämmer vilka restriktioner som ska gälla. Fågel- och salskyddsområden har tillträdesförbud under en del av året och syftar till att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid (fågelskyddsområde) eller sälars uppehållsplatser (salskyddsområde). Det finns tre stycken salskyddsområden i Norrbottens skärgård. Fågelskyddsområden finns främst i Luleå skärgård och ett i Haparanda skärgård.

Djur- och växtskyddsområden

Ett djur- och växtskyddsområde är ett landområde där en viss, eller flera, djur eller växtart behöver extra skydd utöver det som ges i miljöbalken och jakt- och fiskelagstiftningen. För ett sådant område kan länsstyrelsen eller kommunen besluta om föreskrifter som inskränker rätten till jakt och fiske eller allmänhetens och markägarens rätt att uppehålla sig inom området. Det vanligaste syftet är att skydda fåglar under deras häckningstid.

Pågående reservatsbildning

Länsstyrelsen i Norrbottens län arbetar med reservatsbildning längs kusten och i skärgården. I figur 2.8:1 redovisas pågående och planerade reservat. Områdena är planerade främst utifrån deras vattenrelaterade värden. Länsstyrelsen är inne i en period av inventering och kunskapsuppbyggnad av de marina värdena och de finns därför inte redovisade i kartan.

Baltic Sea Protected Areas

Baltic Sea Protected Areas (BSPA) är kustområden och marint skyddade områden i Östersjöregionen som antagits av HELCOM (The Helsinki Commission). HELCOM arbetar för att skydda den marina miljön i Östersjön från källor till föroreningar genom mellanstatligt samarbete mellan Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland, Sverige och EU. Syftet med BSPA-områden är att skydda representativa ekosystem, den biologiska mångfalden och att garantera ett hållbart nyttjande av naturresurser. Databasen där informationen om BSPA-områden hämtas innehåller allmän information om platser och listor över arter, livsmiljöer, biotoper och biotopekomplex. Listorna baseras på Fågel-och habitatdirektivet, HELCOM Red List of Marine och Coastal Biotope and Biotope Complexes of the Baltic Sea and Kattegatt och HELCOMs lista över hotade arter och livsmiljöer i Östersjöområdet marina miljö.

Figur 2.8:2 Foto från Stor-Hamnskäret mot Kunoön. Skärgårdslandskapet karaktäriseras av ett stort antal skogsklädda flacka öar.